

# У ФОКУСІ – ОРБИТА «2616 Lesya»

Фотомандрівка від Звягеля до Сурамі

2016/02/09/05  
X 00  
311



# До 150-річчя від дня народження Лесі Українки

*Пі не клич до себе вус,  
А сам до Лесі долети.*

Г. Палишко  
"Кожному її собі  
нагамай Лесі Українці!"

821.161.2.09.05  
X 20  
8.31  
УДК 77.04(075.8)+821.161.2.02/05(075.8)+070.073.81  
X 20

821.161.2.09.05 (092)

#### Рецензенти:

Степаненко М. І. – доктор філологічних наук, професор (Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка);  
Висоцький А. В. – доктор філологічних наук, професор (Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова).

**Харват О. М. У фокусі – орбіта "2616 Lesya" (Фотомандрівка від Залцгелля до Сурамі)** (фотобільб, з елементами навч. наоч. посіб. для студентів спец.: 061 "Журналістика", 035 "Філологія" та 014 "Середня освіта" закл. вищ. освіти / О. М. Харват, С. М. Вокальчук. – Рівне : У.Фарватері (стип., 2021). – 132 с. : іл.

У фотобільбі з елементами навчально-наочного посібника на світлинах зафіксовано пам'ятники Лесі Українці, меморіальні місця, краєвиди й артоб'єкти відомої тематики. Текстовий супровід історико-філологічного характеру, що висвітлює особливості життя родини Косачів-Драгоманових, лісно-повозанні із інформацією з царини фотомистецтва та есторії фотографії, соціальних комунікацій (журналістики), культурології, етнографії, географії, краєзнавства, музикознавства, музеєзнавства. Дидактичний контент розрахований на студентів закладів вищої освіти спеціальностей 061 "Журналістика", 035 "Філологія" та 014 "Середня освіта". Матеріали можуть прислужитися в підготовці та проведенні різноманітних тематичних заходів.  
Для студентів, магістрантів, аспірантів, науковців, учителів, учнів загальноосвітніх шкіл та всіх шанувальників творчості Лесі Українки.



ISBN 978-966-2347-40-1

© Харват О. М.

Харват О. М., Вокальчук Г. М.

# У ФОКУСІ – ОРБИТА "2616 Lesya"

(Фотомандрівка від Звягеля до Сурамі)

Фотодальбом з елементами навчально-наочного посібника

28 серпня 1970 року відкрито астероїд,  
який назвали на честь Лесі Українки –  
"2616 Леси" (2616 Lesya)



Рівне 2021

© у форматі PDF

535298

243



## ЗМІСТ






1. "Від Звягеля до Сурам" – міжнародний фотожурналістський проєкт на пошану Лесі Українки.	6	9. Львів.	92
2. Житомирщина: Новоград-Волинський, Жабориця, Ярунь.	8	10. Чернівці.	96
3. Волинь: Луцьк, Ковель, Колодяжне, Нечимне, Волошки, Любитів, Піддубці.	18	11. Полтавщина: Гадяч, Зелений Гай.	100
4. Рівненщина: Чецько і Ярославичі, Корець, Дубно, Рівне.	48	12. Дніпро-Запоріжжя.	104
5. Київ.	60	13. Росія: Петербург.	106
6. Одещина: Одеса, Акхерман, Шабо.	74	14. Польща: Хелм, Варшава, Творки.	108
7. Крим: Євпаторія, Бахчисарай, Ялта, Балаклава.	80	15. Італія: Венеція, Катанія, Генуя, Сан-Ремо.	110
8. Білорусь: Мінськ.	90	16. Грузія: Тбілісі, Батумі, Телаві, Кутаїсі, Хоні, Сурамі.	116
		17. Що нового ви дізналися про Лесю Українку?	126
		18. Фоторепортаж: від задуму – до проєкту (замість післямови).	127

### СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ І ПОЗНАЧЕНЬ, ВИКОРИСТАНИХ У КНИЗІ

#### Умовні скорочення:

<b>МЕГУ</b>	ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'ячука»
<b>ВНУ</b>	Волинський національний університет імені Лесі Українки
<b>ЛДПІ</b>	Луцький державний педагогічний інститут ім. Лесі Українки
<b>РДГУ</b>	Рівненський державний гуманітарний університет
<b>НСФХУ</b>	Національна спілка фотохудожників України
<b>НСЖУ</b>	Національна спілка журналістів України
<b>НСКУ</b>	Національна спілка краєзнавців України
<b>р.</b>	рік, рікка
<b>ст.</b>	сторінка

#### Умовні позначення:

	інформація про перебування Лесі Українки в зазначеному місці
	перелік творів, які написала (чи над якими працювала) Леся Українка, перебуваючи в зазначеному місці
	фрагменти з листів Лесі Українки
	художні твори (чи їх фрагменти), які написала Леся Українка, перебуваючи в зазначеному місці
	інформація, корисна для фотографів (факти з історії фотомистецтва, рекомендації щодо фотозйомки, обробки світлин тощо)

## “Від Звягеля до Сурамі” – міжнародний фотожурналістський проект на пошану Лесі Українки

Безпосередня робота над проектом розпочалася у 2020 р., коли до участі в ньому члени рівненського клубу “Простір фото” запросили фотомитців із інших міст України та зарубіжних фотографів із міст та регіонів, пов’язаних із біографією Лесі Українки. У процесі тривалої дослідницько-пошукової роботи виникла потреба долучити до реалізації проекту інших фахівців – літературознавців (насамперед лесезнавців), істориків, музичних працівників, краєзнавців. Відтак проект закономірно став широкомасштабним і набув статусу міжнародного.

### Вихідні дані про проект “Від Звягеля до Сурамі”

**1. Актуальність проекту,** з-поміж заходів, рекомендованих Кабінету Міністрів України в Постанові Верховної Ради України “Про відзначення 150-річчя з дня народження Лесі Українки”, передбачено “розроблення і запровадження туристично-екскурсійних маршрутів, пов’язаних із життям та творчістю Лесі Українки”. Тож пропонується фотозальбом “Від Звягеля до Сурамі” є своєрідним путівником по місцях перебування письменниці, а також тих населених пунктах України та зарубіжжя, де вішановано пам’ять про неї у скульптурно-архітектурних та інших арт-об’єктах. Таким чином українські фотографи долучаються до популяризації творчості письменниці світового рівня і значення, цим самим зміцнюючи фахову співдружність вітчизняних і закордонних фотомитців, актуалізуючи крос-культурну комунікацію шанувальників художньої літератури, уполітворюючи інтелектуально-мистецький авторитет України у світовому культурному контексті.

**2. Мета проекту** – залучення широкого загалу, насамперед молоді, до глибшого ознайомлення з біографією Лесі Українки, творчістю якої має світове значення, засобами фотомистецтва.

### 3. Завдання проекту:

- 1) популяризувати творчість Лесі Українки в Україні та за кордоном;
- 2) стимулювати в представників української та зарубіжної спільноти (насамперед молоді) інтерес до подальшого глибокого вивчення життя і творчості видатних письменників і культурних діячів як виразників національної самоідентичності;
- 3) популяризувати знання з історії, культури, літератури українського народу.

- 4) популяризувати й розвивати фотомистецтво в контексті збереження культурно-мистецької спадщини українського народу;
- 5) стимулювати в молоді інтерес до занять фотосправою;
- 6) сприяти інтеграції українського фотомистецтва у світовий культурний простір;
- 7) виховувати у громадян (насамперед молоді) любов до рідного краю, відповідальність за збереження місцевих пам’яток культури.

**4. Пропонуваний інтелектуальний продукт** – фотозальбом із елементами навчально-наочного посібника, до якого входять такі складові:

- авторські світлин (документальні й художні) об’єктів, що мають безпосередній стосунок до біографії і творчості Лесі Українки (зокрема окремих випадків фотографії об’єктів узяті з інтернетних ресурсів);
- світлин Лесі Українки та представників її близького оточення (узяті з інтернетних джерел);
- текстовий супровід до світлин: опис історичних місць, де проживала й перебувала Леся Українка, із відповідними хронологічними вказівками та історико-літературними коментарями, фрагменти з поетичних і прозових творів та листів Лесі Українки й інших представників родини Косачів-Драгоманових, мемуарів її сучасників; вірші (або їх фрагменти) українських поетів про Лесю Українку; вислови діячів культури про письменниці;
- опис пам’ятників Лесі Українці, меморіальних дошок, скульптур, персонажів із творів поетеси, картин (репродукції картин), плакатів за мотивами художніх творів письменниці тощо;
- рекомендації та поради щодо підготовки, організації та проведення історико-краєзнавчих фоторепортажів;
- інформація з історії фотографії.

### 5. Новизна проекту:

- **уперше** створено фотозальбом, у якому в систематизованому вигляді представлені світлин літературно-меморіальних музеїв Лесі Українки, меморіальних місць і пам’ятників письменниці не лише в Україні, але й в інших країнах (насамперед у Турції) – матеріал, який в обмеженій кількості презентований у вітчизняних музеях Лесі Українки;
- **уперше** створення фотозальбому про життєвий і творчий шлях Лесі Українки є результатом спільних творчих зусиль 30 фотографів із 18 міст України та зарубіжжя (загалом представлено понад 300 світлин);
- **уперше** на документально-фотографічному й історико-літературному матеріалі життя і творчості письменниці презентовано дидактичний контент, що є складником навчально-наочного

посібника для студентів спеціальності 061 "Журналістика" закладів вищої освіти – із метою поглиблення фахових знань про особливості діяльності фотожурналіста (зокрема про специфіку його роботи в процесі підготовки організації та створення фоторепортажів історико-краєзнавчого спрямування), а також для студентів спеціальностей 035 "Філологія" та 014 "Середня освіта" закладів вищої освіти – для розширення історико-літературознавчих об'єктів, глибшого ознайомлення із творчою біографією видатної української письменниці, для вчителів-словесників – із метою використання матеріалів альбому в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи.

- **уперше** широкому загалові пропонується інтелектуальний продукт інтердисциплінарного характеру. У якому історико-філологічний матеріал тісно переплітається з інформацією з різних галузей знань, насамперед – із царини фотомистецтва та історії фотографії, а також соціальних комунікацій (журналістики), культурології, етнографії, географії, краєзнавства, музикознавства, музезнавства.

**6. Цільова аудиторія:** широке коло поціновувачів української літератури, історії та культури України, студенти факультетів журналістики та філологічних факультетів закладів вищої освіти, учні загальноосвітніх шкіл, вчителі-словесники, вчителі історії та українознавства, музейні працівники, науковці в царині історії України, української філології, культурології, етнографії, музикознавства, фотографії.

**7. Тлумачення назви фотоальбому "У фокусі – орбіта "2616 Lesya" (Фотомандрівка від Звягелі до Сурамі):"**

- "У фокусі..." – у пробонованому виданні презентуються світлина українських і зарубіжних фотографів (у назві йдеться про **ФОКУС** об'єктива фотокамери);
- у 1970 р. відкрито астероїд, який назвали на честь Лесі Українки – "2616 Lesya";
- на світлинах і в текстовому супроводі до них презентуються матеріали, що стосуються життєвого і творчого шляху (**ОРБИТИ**) Лесі Українки;
- **від Звягелі до Сурамі – у Звягелі** (нині м. Новоград-Волинський, Житомирської обл.) 25 лютого 1871 р. народилася Лариса Петрівна Косач (Леся Українка), у грузинському селищі **Сурамі** (Хашурський муніципалітет Грузії) 1 серпня 1913 р. письменниці скінчила свій земний шлях.

**8. Автори й керівники проєкту – Олександр Харват**, доцент кафедри теорії і методики журналістської творчості МЕНУ, заслужений художник Міжнародної Федерації фотомистецтва, член правління НСФХУ, Майстер НАР, член НСЖУ, член НСКУ, Посол Міру, керівник клубу-студії "Простір фото" Рівненського МБК, **Галина Вокальчук**, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови РДГУ, член клубу-студії "Простір фото".

**9. Консультанти проєкту:**

**Кочерга С. О.**, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови і літератури Національного університету "Острозька академія", **Романов С. М.**, доктор філологічних наук, доцент, директор Науково-дослідного інституту Лесі Українки ВНУ, **Данилюк-Терещук Т. Я.**, кандидат філологічних наук, завідувачка Музею Лесі Українки ВНУ, **Совтис Н. М.**, доктор філологічних наук, професор, завідувачка кафедри української мови РДГУ, **Кравець Д. В.**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури РДГУ, **Римська В. О.**, директорка Літературно-меморіального музею Лесі Українки у м. Новограді-Волинському, **Гамма Л. П.**, директорки Музею родини Косачів у м. Новограді-Волинському, **Бойко О. П.**, директорка Колодязненського літературно-меморіального музею Лесі Українки, **Чашук М. Б.**, наукова співробітниця Колодязненського літературно-меморіального музею Лесі Українки, **Янків-Вітківська Л. М.**, член-кореспондент Міжнародної академії Астронавтике, член Міжнародного Астрономічного Союзу, кандидат фізико-математичних наук, доцент Національного університету «Львівська політехніка», **Жив'юк А. А.**, кандидат історичних наук, професор кафедри історії МЕНУ.

Керівники проєкту висловлюють глибоку вдячність усім, хто щиро допомагав на різних етапах реалізації проєкту: **Константинівський О.** (Музей видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького у м. Києві), **Бабич Н. Д.** (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича), **Семенюк Г. П.** (Наукова бібліотека РДГУ), **Силлюк А. М.** (краснавець, директор Волинського краєзнавчого музею у 1991–2018 рр.), **Лещук В. С.** (Млиняський краєзнавчий музей у с. Млинів Рівненської обл.), **Боярчук О.** (Музей „Лісової пісні" в урочищі Нечимному), **Ціхоцький Г. П.** (Бібліотека-музей Лесі Українки в с. Ярославичі Млинівського р-ну Рівненської обл.), **Москаленко О. А.**, **Бондаренко Т. А.** (м. Покотави), **Ковпак Т. С.** (перший секретар Посольства України в Грузії, м. Тбілісі), **Палецькому Е.** (краснавець, м. Рівне).

## Житомирщина

*"Ви, Звенига скелі, узір'я веселі  
Ми з вами пак довго живали!  
Найкращі літа з життя цього світа  
Мої пам'яж вас пролітали!"*  
(Олена Пчілка, "Волинські спогади")



### Новоград-Волинський (раніше м. Звенигь)

*"Новоград-Волинський. Так звали це місто й повіт – офіційно, бо таку назву дано було йому за часів Катерини II, але місцева людність звала та, мабуть, зва й дотепер те місто Звенигь, як звалось воно ще за часів стародавніх, між іншим, в старих літописах".*  
(Ю. П. Драгоманов-Косач, "Автобіографія")



Зимовий рамок та краївиї із річкою Случ. Фото: О. Харват





Олена Пнліка. Фото 1871 р., Київ.



Петро Косач. Фото 1868 р., Київ.

14 серпня 1866 р. **Петро Антонович Косач** (1842–1909 рр.) був відраджений для виконання обов'язків голови Новоград-Волинського (Звягельського) з'їзду мирових посередників. Служив у відомстві з селянських справ. Навчався у Санкт-Петербурзькому університеті (звідки його виключили за участь у студентських заворушеннях), потім в Університеті Святого Володимира в Києві (після закінчення отримав ступінь кандидата законодавства); він був вражений старовинним Звягелем: "Глухий, забутий владою і Богом закутень. Власне, чи місто, чи село? Зустріч ліси, болота, Дорога занедбана. Найчастіше їздять нею археологи та поліцейські чини..."

П. А. Косач 28 липня 1868 р. одружився з **Ольгою Петрівною Драгомановою** (1849–1930) – дворянкою, уродженкою м. Гадяч Полтавської губернії, випускницею (1866 р.) Київського зразкового пансіону шляхетних дівчат (після закінчення закладу складала іспити з вищих наук при Першій чоловічій гімназії Києва, відвідувала курси для вільних слухачів на історико-філологічному факультеті Київського університету)[1].

Дружину П. А. Косач привіз у домілку, найняту у панів Уварових.

"Жили ми там вперше всього на вулиці Карецькій, се була готова домівка Петра Антоновича, що він найняв ще сам, як оселився у Звялі. Будинок був новий, просторий... у цій першій оселі нашій на Карецькій вулиці уродився вкраз через рік, у липні 1869 року дорослий, незабутній син наш Миколай". "Потім, 1870 року, восени, перейшли ми в друге помешкання: найняли невеличкий домінок у міщанина Окружкі. .../.../ пра двір Окружкіних гаварилось просто – "като Случі". Бо справді та малесенька вуличка була коло самої Случі. Там були гарні скелі над водою і хороше місце для купання" (Олена Пнліка).

25 лютого 1871 р. у м. Звягелі (Новоград-Волинському) на Случанській вулиці в будинку міщан Сергія І. Степанюка Окружкі народилася **Лариса Петрівна Косач** (Лєся). Тут вона жила два перші роки свого життя (упродовж 1871–1873 рр.).

"Ось у цьому домічку старого дворянина Окружкі народилась 13 лютого (за старим стилем) 1871 р. дочка наша Лариса, відома під іменем Лєся Українки. Навряд щоб далі відома той домінок, де ми жили, і де народилась Лєся, а проте, може будинок і досі існує. Околиця – поетична" (Олена Пнліка).



Новоград-Волинський літературно-меморіальний музей Лєси Українки. Тут відтворено дитинку кімнату Лєси Українки, їстельню, робочий кабінет Косачів Лєри і будинок – пам'ятки Лєси (художник В. Денишук, 1973 р.) і сусідньому будинку, де жила Окружкі, функціоную відто уритування пам'яті Лєси Українки, де представлена літературна спадщина поетеси, переклади і творчі твєрєні. Фото Ю. Зубрицький